

SPRINKHANEN LANGS HET JULIANAKANAAL

H.J.M. van Buggenum, *Rijdtstraat 118, Susteren*

Het Julianakanaal vormt voor diverse diersoorten een vrijwel onafgebroken (potentieel) biotoop of corridor tussen Zuid-Limburg (Maastricht) en Midden-Limburg (Maasbracht). In 1991 en 1992 is onderzoek verricht naar het voorkomen van dagvlinders, hommels en sprinkhanen langs het kanaal. Van de gegevens die van de laatstvermelde diergroep zijn verzameld, volgt hier een korte samenvatting.

INLEIDING

In Nederland komen de volgende groepen van sprinkhanen voor: sabelsprinkhanen (12 soorten), veldsprinkhanen (17 soorten) en doornsprinkhanen (5 soorten). Sprinkhanen bewonen tal van biotopen, zoals droge tot natte graslanden, kalkgraslanden, oevers, ruigten, struwelen en bosranden. De dieren kunnen aan de hand van hun uiterlijk en geluid vrij gemakkelijk worden gedetermineerd. Ongeveer de helft van soorten komt in ons land (plaatselijk) algemeen voor. Andere soorten hebben daarentegen specifieke habitateisen en zijn in ons land (vrij tot zeer) zeldzaam (KLEUKERS, 1991). Het Julianakanaal kan beschouwd worden als een lang lint door het Limburgse Maasdal. Botanische waarden zijn inmiddels uitgebreid

onderzocht (TER HORST *et al.*, 1990). De grazige dijken, aangrenzende houtachtige begroeiingen en greppels vormen echter tevens (potentiële) biotopen voor sprinkhanen. In de loop van twee jaar is een vrij goede indruk verkregen van de aanwezige sabel- en veldsprinkhanen.

HET JULIANAKANAAL

Het Julianakanaal is tussen 1925 en 1935 aangelegd en heeft van Maastricht tot Maasbracht een lengte van 35 kilometer.

De dijken van het Julianakanaal zijn aan de binnenzijde voorzien van stortstenen en/of cement. Plaatselijk komen er goed ontwikkelde oever/ruigtkruidengemeenschappen voor. Op de bovenzijde bevindt zich een smal

inspectiepad (fietspad) met aan weerszijden een kortgrazige strook. Het buitentalud is eveneens grazig en aan de voet van het dijklichaam is veelal een greppel aanwezig. Langs het grootste deel van het kanaal zijn verharde parallelwegen aanwezig. Houtige begroeiing, in de vorm van struweel of bosschages, is vooral bij bruggen te vinden. Aan de voet van de dijk zijn vaak populieren (*Populus sp.*) aangeplant. Voor het overige bestaan de vegetaties vooral uit tredplantengemeenschappen, glanshaverhooilanden en nitrofiële zoomgemeenschappen (TER HORST *et al.*, 1990; zie figuur 1).

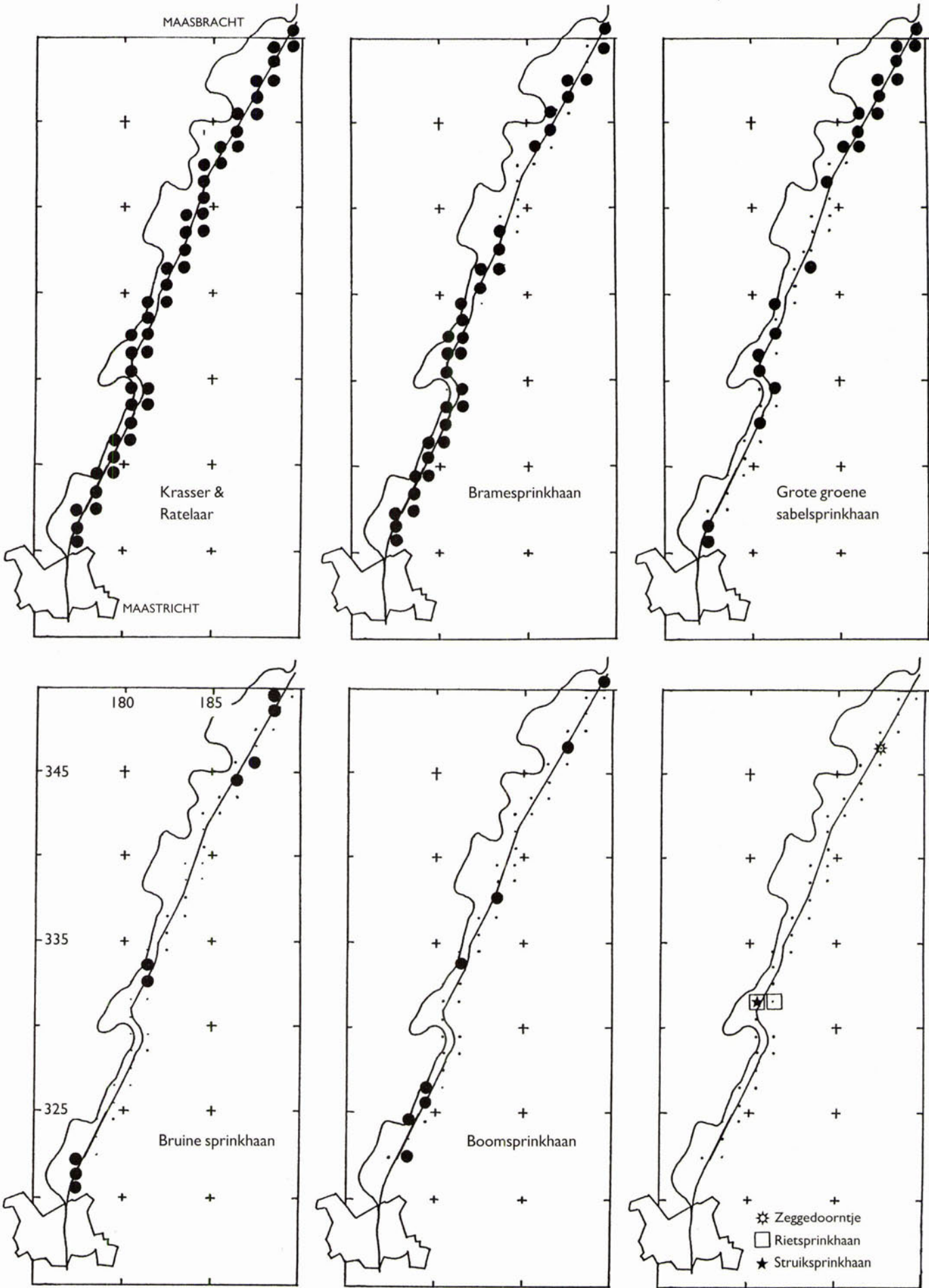
METHODE

In 1991 en 1992 zijn aan weerszijden van het kanaal, veelal vanaf het fietspad op de bovenzijde van de dijken, inventarisaties uitgevoerd. De onderzoeksperiode loopt van juli tot en met september. Aan de hand van zichtwaarnemingen, geluid en klopvangsten (struiken en bomen) is getracht een zo volledig mogelijk beeld te krijgen van de soortensamenstelling. De onderzoeksresultaten worden met behulp van verspreidingskaartjes op kilometerhokbasis gepresenteerd.

FIGUUR 1. De binnenzijde van een dijk, met de overgang van stortstenen, via ruigtkruiden naar glanshaverhooiland.

FIGUUR 2. (rechts) Verspreiding van de waargenomen sprinkhaansoorten op kilometerhokbasis.

RESULTATEN

Op de dijken, in de struwelen, in de bomen en in de greppels van het Julianakanaal zijn zes sprinkhaansoorten aangetroffen. Daarnaast is nog een soort waargenomen langs een plas en in een ruderaal terreintje grenzend aan het kanaal. Voor een verspreidingsoverzicht per soort wordt verwezen naar figuur 2.

Over de Krasser (*Chorthippus parallelus*) en de Ratelaar (*Chorthippus biguttulus*) kan worden vermeld dat ze in elk onderzocht kilometerhok (km-hok) massaal voorkomen in de tredplantengemeenschap op de bovenzijde van de beide dijken. Beide soorten zijn in Nederland zeer algemeen. Ook de Grote groene sabelsprinkhaan (*Tettigonia viridissima*) is in ons land zeer algemeen. Langs het Julianakanaal is de soort in bijna de helft van de kilometerhokken aangetroffen in zoomgemeenschappen en op plaatsen met hoger opgaande kruiden. Een andere zeer algemene soort, de Bruine sprinkhaan (*Chorthippus brunneus*), is daarentegen onregelmatig waargenomen (in ongeveer 20% van de onderzochte km-hokken). Mogelijk heeft dit te maken met het feit dat de mannetjes een minder opvallend geluid maken en dat de dieren veel lijken op de Ratelaar. De Boomsprinkhaan (*Meconema thalassinum*) kan vrijwel alleen worden gevonden door aan takken van bomen en struiken te schudden. De dieren vallen dan naar beneden. De soort is in ons land algemeen en ook in de houtige begroeiingen langs het kanaal (zoals het bosplantsoen bij bruggen) is zij aanwezig. Er is niet onderzocht of de Boomsprinkhaan ook in de hoge populieren een geschikte habitat vindt. De vrij algemene Struiksprinkhaan (*Leptophyes punctatissima*) is zeer moeilijk op te sporen. De vondst in een km-hok bij Stein kan gezien worden als een toevalstreffer. Wellicht hadden nachtelijke zoektochten met behulp van een batdetector meer waarnemingen opgeleverd. De Bramesprinkhaan (*Pholidoptera griseoaptera*) is in Nederland vrij zeldzaam. Een van de plaatsen waar de soort algemeen is, lijkt het Julianakanaal te zijn. Locaties met hoger opgaande kruiden, zoomgemeenschappen en laag struweel blijken belangrij-

ke vindplaatsen te zijn. Met het voorkomen in ruim 70% van de onderzochte km-hokken heeft de soort hier een vrijwel aaneengesloten verbreiding. De Bramesprinkhaan komt vooral voor in de Zuidlimburgse loofbossen, op de stuwwallen van Nijmegen/Wageningen, op de Veluwe, in de Achterhoek en in Twente. Daarbuiten is hij sterk gebonden aan de rivieren de Maas, de Rijn en de IJssel (KLEUKERS, 1991). Het voorkomen langs het Julianakanaal past derhalve in dit verspreidingsbeeld.

Tot slot kan de vondst van het vrij algemene Zeggedoorntje (*Tetrix subulata*), langs een gegraven plas nabij Echt, en het voorkomen van de Rietsprinkhaan (*Conocephalus dorsalis*) in ruderaal terreintjes nabij Stein, vermeld worden.

DISCUSSIE

Het Julianakanaal vormt voor tenminste zeven soorten sprinkhanen een geschikte leefomgeving. Het zijn soorten van (kort) grazige vegetaties (Krasser, Ratelaar en Bruine sprinkhaan) alsmede ruigtkruiden, struweel en bomen (Grote groene sabelsprinkhaan, Struiksprinkhaan, Boomsprinkhaan en Bramesprinkhaan). Voor een optimalisering van de dijken voor de sprinkhanenfauna kan worden aangesloten bij de voorstellen ten behoeve van het vergroten van de floristische samenstelling door TER HORST *et al.* (1990). Wel moet worden opgemerkt dat het voor de entomofauna gunstig zou zijn indien bij het maaibeheer niet alles in een keer wordt gemaaid. Pleksgewijs moet de vegetatie blijven staan.

Als richtlijn wordt voorgesteld om in totaal 100-200 meter per 1000 meter maaitraject te handhaven. Bij een volgende maaibeurt kunnen deze locaties wel weer worden gemaaid. Dergelijke plekjes vergroten de diversiteit en ze fungeren als (tijdelijk) refugium en overwinteringsplaats voor vele bodembewonende insecten. In 1991 en 1992 is geconstateerd dat de buitenzijde van vele dijktrajecten nog een intensief agrarisch gebruik kent. Gezien de grote potenties van het Julia-

nakanaal als ecologische verbindingszone tussen Zuid- en Midden-Limburg en voor de Grensmaas, is dit een ongewenste situatie. Tot slot wordt voorgesteld om de effecten van de schapenbeweiding (van Elsloo tot Roosteren) nauwkeurig te onderzoeken. De indruk bestaat dat de huidige begrazingsdruk voor het ontwikkelen van entomologische waarden mogelijk te groot is.

DANKWOORD

De volgende leden van de Sprinkhanenstudiegroep hebben in 1992 meegeholpen enkele kilometers van het Julianakanaal te inventariseren: F. en I. Raemakers, W. Vergoossen, W. van der Coelen en J. Cobben. Hier voor mijn dank.

SUMMARY

GRASSHOPPERS ALONG THE JULIANA CANAL

The presence of grasshoppers on the banks of the Juliana canal was surveyed in 1991 and 1992. This canal, with a length of 35 km, runs from Maastricht to Maasbracht in the province of Limburg.

The vegetation on and near the embankment consists largely of grassland, brushwood and some shrubs and trees. These vegetation elements constitute the habitat for at least seven species of grasshopper. The distribution is presented on the basis of the occurrence of each species per kilometre of canal embankment.

LITERATUUR

- HORST, R.J. TER, H.C. JANSONIUS & K.V. SYKORA, 1990. Vegetatie en beheer op de dijken van het Julianakanaal. De Levende Natuur 91 (1): 23-29.
 KLEUKERS, R.M.J.C., 1991. Handleiding voor het project De Sprinkhanen en Krekels (Orthoptera) van Nederland. Instructies voor medewerkers EIS-Nederland nr. 9. Stichting European Invertebrate Survey-Nederland. Nationaal Natuurhistorisch Museum, Leiden.
 KLEUKERS, R., 1991. Nieuwe waarnemingen aan de Bramesprinkhaan (*Pholidoptera griseoaptera*) in Nederland. Nieuwsbrief Saltabel 6: 27-29.